

Јован РИСТОВ
НУ Национален конзерваторски центар

ЗНАЧЕЊЕ И ПРИМЕНА НА ХАШКАТА КОНВЕНЦИЈА ОД 1954 ГОДИНА

Апстракт. Овој прилог е пригоден текст по повод одбележувањето на 60-годишнината од усвојувањето на Хашката конвенција од 1954 година. Во него се предочени клучните аспекти на системот на меѓународна заштита на културните добра во случај на вооружен судир, востановен со таа конвенција.

Клучни зборови: вооружен судир, меѓународна заштита, чување, почитување, имунитет.

Историски контекст, значење и смисла на конвенцијата

Историски контекст

Денес, на овој наш форум, одбележувајќи ја 60-годишнината од усвојувањето на *Конвенцијата за заштита на културните добра во случај на вооружен судир*, би било упатно, на самиот почеток, да се потсетиме на неколку неспорни факти, што се од значење во историски контекст.

Најпрво, тоа се податоците што се однесуваат на нејзиното усвојување. Имено, *Конвенцијата* била усвоена во Хаг, на 14 мај 1954 година, на *Меѓународната конференција за заштита на културните добра во случај на вооружен судир* (одржана во периодот 21 април-14 мај 1954 година), во организација на УНЕСКО и Владата на Кралството Холандија, со учество на 56 од вкупно поканети 86 земји членки на УНЕСКО, меѓу кои и тогашната ФНРЈ. На таа конференција биле усвоени вкупно 7 акти, од кои 3 правни и 4 политички, и тоа: *Конвенција за заштита на културните добра во случај на вооружен судир*; *Правилник за извршување на Конвенцијата*; *Протокол за заштита на културните добра во случај на вооружен судир*; *3 резолуции (Резолуција I, II и III) и Финален акт. Конвенцијата* стапила во сила на 7

август 1956 година, откако претходно ја ратификувале најмалку пет држави, меѓу кои била и тогашната ФНРЈ.¹

Тогашната *меѓународна конференција* била организирана во пресрет на 10-годишнината од завршувањето на *Втората светска војна* а по повод и во сенка на *Корејската војна* (1950-1953). Тоа е период кога на меѓународно рамниште се воспоставувале нови *меѓународни правила за вооружените судири*, вообличени во голем број *конвенции, протоколи* и други видови *меѓународни договори*. Почетоците на тој процес се поврзани со *Женевските конвенции од 12 август 1949 година*, предметни за *хуманитарната заштита на ранетите, болните, бродоломците, воените заробеници и цивилните лица*, после кои, етапно, следувале голем број *меѓународни договори* за ограничување на вооружувањето и забрана на производството и употребата на одредени видови оружје и други воени средства. Исто така, тоа е период кога на национално рамниште, во голем број земји, веќе биле донесени соодветните *споменички прописи*, а националните служби за *заштита на спомениците и старините* интензивно работеле на отстранувањето на последиците од скорешните војни.

Во таков контекст, самото одржување на предметната *меѓународна конференција* и нејзиниот исход, бездруго, претставуваат *значаен историски исчекор*. Имено, тогаш првпат, на меѓународно рамниште во светски размери, предмет на внимание била самата *хуманитарна заштита на културните добра*, сфатена, издвоена и третирана како посебно *тематско подрачје*. Пред тоа, *заштитата на таа категорија добра* била третирана како една од придружните содржини на класичните *воени меѓународни договори*, каков што е случајот со тие од 1899 и 1907 година², а по исклучок и во *посебни меѓународни договори*, но само на *регионално ниво*, каков што

¹ Поранешната ФНРЈ ја ратификувала *Конвенцијата* со посебен закон од 28.12.1955 година („Службен лист на ФНРЈ – Меѓународни договори“ бр 4/56). По распаѓањето на поранешната СФРЈ, за Република Македонија оваа *конвенција* е во сила од 30 април 1997 година, откако на 30 октомври 1996 година бил доставен *актот за нотификација*, во согласност со *Заклучокот на Владата на Република Македонија за преземање на конвенциите што се однесуваат на областите од надлежност на УНЕСКО, а се ратификувани од поранешната СФРЈ*, бр. 23-17/26 од 15.06.1995 година.

² Станува збор за општи/универзални меѓународни воени договори: (а) *Конвенција за законите и обичаите на војната на копно*, со нејзиниот анекс – *Правилник за законите и обичаите на војната на копно*, од 29 јули 1899 година; (б) *Конвенција за законите и обичаите на војната на копно*, со нејзиниот анекс – *Правилник за законите и обичаите на војната на копно*, од 18 октомври 1907 година, позната уште и како – *Конвенција IV од 1907 година*; (в) *Конвенција за бомбардирањето од поморски сили за време на војна*, од 18 октомври 1907 година, позната уште и како – *Конвенција IX од 1907 г.*

е примерот со тие од 1935 година, предметни за земјите од *американскиот континент*.³

Во периодот меѓу двете светски војни, во неколку наврати, биле правени обиди за усвојување на *посебни меѓународни инструменти* од областа на *заштитата на културното наследство*, меѓу кои, поради нивното значење, се издвојуваат тие од 1918, 1923 и 1938 година.⁴

Значење на Хашката конвенција

Историското значење на Хашката конвенција од 1954 година се состои првенствено во тоа што таа претставува *прва успешна кодификација на посебните правила за меѓународната хуманитарна заштита на културните добра*. Всушност, со неа, во основа се потврдуваат, во мал дел се ревидираат а во значајна мера се надградуваат *правилата за заштита на културните добра во случај на војна*, содржани во наведените *хашки конвенции од 1899 и 1907 година* и, особено, тие содржани во *пактовите од 1935 година*. Притоа, самото надградување било направено првенствено со акцептирање на идеите и заложбите содржани во наведените документи од 1918, 1923 и 1938 година, но и со постигнување компромис за клучните елементи на самиот *модел на меѓународна хуманитарна заштита на културните добра*.

Така, во случајов, треба да се нагласи дека, во *Хашката конвенција од 1954 година*, тогаш првпат, како нов генерички поим за предметот на заштитата бил употребен и прифатен изразот – *културни добра*. Тоа било направено во функција на *стандардизација на споменичката терминологија*, односно во настојување да се премости проблемот со *терминолошката идентификација*, со оглед дека на национално и меѓународно рамниште постоело вистинско шаренило од предметни изрази за идентификација на односната категорија материјални добра. Наедно, тогаш била стилизирана и првата официјална *меѓународна дефиниција* за поимот *културни добра*.⁵

³ *Вашингтонски пакт*, од 15 април 1935 година, познат уште и како – *Рерихов пакт (Pact Roerich)*, кој всушност опфаќа 2 посебни пакта: (а) *Пакт за заштита на уметнички и научни институции и историски споменици* (предметен за 21 држава на американскиот континент) и (б) *Пакт за заштита на движните добра од историска вредност* (предметен за 6 американски земји).

⁴ Станува збор за следните акти: (а) *Иницијатива за заштита на уметнините во војна*, од 1918 година (акт на *Холандското археолошко друштво*); (б) *Предлог-правила за воздушната војна*, од 1923 година (акт на т.н. *Вашингтонска правна комисија*); (в) *Нацрт-меѓународен договор за заштита на спомениците и уметничките дела во случај на вооружен судир*, од април 1938 година, (заснован врз т.н. *Проект Вичер* од 1936 година).

⁵ Предметната дефиниција гласи: Во согласност со целите на оваа конвенција, како културни добра се сметаат, какво било да е нивното потекло или нивниот сопственик:

Исто така, тогаш првпат, била утврдена и една меѓународна дефиниција за поимот *заштита на културните добра*, стилизирана во контекст на целта на *Конвенцијата*. Имено, предметниот поим бил дефиниран во неговата *пасивна и ограничена форма*, сфатен како *посебен облик на заштита*, различен од т.н. *стандардна*, односно *редовна заштита*. Во таа смисла, поимот *заштита на културните добра* го подразбира *чувањето и почитувањето на културните добра*, но не кое било *чување* ниту какво било *почитување* туку само такво кое е поврзано со *вооружен судир*. Следствено, поимот *чување* е сведен на *подготвувањето на чувањето*, односно *преземање на неопходни подготвителни мерки за време на мир заради запазување на културните добра од предвидливи последици од вооружен судир*, а поимот *почитување* е сведен на *воздржување од преземање штетни дејства против културните добра за време на вооружениот судир*. Оттаму, според оваа конвенција, поимот *заштита на културните добра* не ги опфаќа сите *мировременски* ниту сите *заштитни активности при вооружен судир*. Исто така, тој поим не ги опфаќа ниту *поствоените заштитни активности*. Во случајов, ваквата *поимна дистинкција* е неопходна, доколку се сака да се проникне во духот на *Конвенцијата* и да се сфати нејзината смисла.

Смисла на Конвенцијата

Смислата на донесувањето на *Хашката конвенција* од 1954 година е во создавањето, развивањето и афирмацијата на заеднички начела според кои државите ќе се раководат во меѓусебните и во меѓународните односи, и тоа во специфични околности при евентуален вооружен судир, а во однос на една посебна категорија материјални добра. Оттаму, *Конвенцијата* била создадена како меѓународен правен инструмент за отстранување на опасностите од несакани последици врз културните добра и за намалување на можностите за недоразбирање меѓу државите во врска со тие добра. Накусо, нејзината смисла е во воспоставувањето систем на меѓународна

(а) движни или недвижни добра, кои се од големо значење за културното наследство на секој народ, како: споменици на архитектурата, уметноста или историјата, верски или лаички, археолошки места, збир на градби кои како целина се од историски или уметнички интерес, уметнички дела, ракописи, книги и други предмети од уметнички, историски или археолошки интерес, како и научни колекции и важни колекции на книги, архиви или репродукции на наведените добра;

(б) згради чија главна и ефективна намена е чувањето или изложувањето на движните културни добра наведени во алинејата (а), како: музеи, големи библиотеки, архивски депоа, како и скривници определени за засолнување на движните културни добра наведени во алинејата (а) во случај на вооружен судир;

(в) центри во кои се наоѓаат значаен број културни добра наведени во алинеите (а) и (б), наречени „споменички центри“ (член 1).

заштита на културните добра во случај на вооружен судир, кој ќе обезбеди и гарантира нивна неповредливост и опстојување во такви услови.

Меѓународна заштита на културните добра

Основни начела: чување и почитување

Системот на *меѓународна заштита на културните добра*, воспоставен со оваа *конвенција*, всушност, е комбинација на *национални и меѓународни мерки*, профилирани како *модел на хуманитарна заштита*. Тој модел е заснован врз двете клучни начела:

- *начелото на чување на културните добра*, кое ги подразбира мерките што треба да се преземаат за време на мир и
- *начелото на почитување на културните добра*, кое ги подразбира мерките што се преземаат за време на *вооружен судир и окупација*.

Притоа, во структурата на самата *конвенција*, акцентот е ставен не толку врз *чувањето* колку што е врз сегментот на *почитувањето на културните добра*. Поточно, сегментот на *чувањето* е профилиран само делумно, за разлика од сегментот на *почитувањето*, кој е разработен толку колку што можело да се постигне неопходниот компромис во тоа време. Тоа може да се види и од споредбата на тие компоненти на самиот *модел на заштита*.

Имено, уште при создавањето на *Конвенцијата*, во поглед на *чувањето на културните добра*, од страна на *Секретаријатот на УНЕСКО* биле понудени 10 мерки, што требало да бидат прифатени како содржина на тој поим.⁶ Меѓутоа, во тоа време не бил постигнат *консензус* за прифаќање на тие мерки како *обврски на земјите членки*. Всушност, во

⁶ Како *нужни мерки за чување на културните добра* биле наведени следните: 1. Формирање на консултативно тело – национален комитет за примена на Хашката конвенција; 2. Формирање или определување еден орган или установа што ќе биде специјално задолжен за заштита на културните добра во воени услови; 3. Воспоставување и ажурно водење на посебен инвентар на културни добра на кои ќе се применува Конвенцијата; 4. Категоризација на културните добра заштитени со Конвенцијата; 5. Обезбедување документација за културните добра, нејзино чување на сигурно место (на 3 различни локации) и задолжително микрофилмување; 6. Обезбедување на планови за евакуација, обележување на движните добра по приоритет за евакуација, организација на евакуацијата и обезбедување соодветна амбалажа и транспорт; 7. Обезбедување на скривници за културните добра, а институциите кои чуваат движни културни добра да имаат 1-2 засолништа во исправна состојба во поглед на температура, влага, светлост, алармни уреди и сл.; 8. Обезбедување на заштита од пожар; 9. Обезбедување архитектонско-техничка заштита, конзервација и реставрација на културните добра; 10. Донесување на закони, уредби и други прописи за спроведување на Конвенцијата.

Конвенцијата се утврдени само неколку обврски за чување на културните добра, и тоа: 1. Подготвување на чувањето уште за време на мир, со преземање на неопходните мерки што секоја земја-членка ќе ги определи како такви (член 3); 2. Обележување на културните добра со знакот на Конвенцијата (член 6); 3. Внесување одредби во воените правилници и инструкции со кои ќе се обезбеди извршување на Конвенцијата (член 7 став 1); 4. Воспитување на персоналот на вооружените сили да ги почитува културните добра на сите народи во светот (член 7 став 1); 5. Востановување служби или персонал при вооружените сили, кој ќе биде задолжен да внимава на почитувањето на културните добра и да соработува со цивилните власти за заштита на културните добра (член 7 став 2); 6. Утврдување модел на легитимација и лента на ракавот, за персоналот задолжен за контрола и за персоналот за заштита на културните добра (член 21 од Правилникот).

Од друга страна, за разлика од чувањето, сегментот за почитувањето на културните добра е профилиран во неколку насоки, и тоа со:

- воспоставување на посебна институционална рамка на меѓународната хуманитарна заштита на културните добра;
- воспоставување имунитет на културните добра на две нивоа, односно два степени на заштита: општа и специјална заштита;
- утврдување на два посебни инструмента на заштита.

Институционалната рамка е флексибилна, а ја сочинуваат неколку субјекти: *Сили заштитнички*: држави што ги застапуваат интересите на страните во судирот, преку нивните именувани делегати; *Генерален комесар за културните добра*; *Национален претставник за културни добра* на државата на чија територија се одвива вооружен судир; *Специјален претставник на окупаторот за културните добра на окупираната територија*; *Инспектор за културни добра*; *Експерти за културни добра*.

Покрај тоа, во самата конвенција и во Правилникот за извршување на Конвенцијата се утврдени два посебни инструменти на заштита: *Меѓународен список на личности квалификувани за вршење на функцијата генерален комесар за културни добра* (го води генералниот директор на УНЕСКО, по предлог на земјите-членки); *Меѓународен регистар на културни добра под специјална заштита* (што го води генералниот директор на УНЕСКО, според Правилата за водење на Регистарот од 18 август 1956 година, донесени од него).

Општа заштита

Назначеното место во самата конвенција ѝ е дадено на т.н. *општа заштита* на културните добра. Таа е основниот облик на *меѓународна*

заштита, сфатен како најнизок степен на заштита, односно апсолутен минимум на хуманост во случај на вооружен судир. Таа е заснована врз 4-те основни принципи на *меѓународното воено/хуманитарно право*, предметни и за *меѓународното споменичко право*, и тоа:

- *принципот на хуманост* – да не се напаѓаат заштитени лица и објекти;
- *принципот на воена потреба* – да се напаѓаат само воени цели;
- *принципот на пропорционалност* – да не се употребува претерано воено насилство;
- *принципот на ограничување* – да се употребуваат само дозволени средства и методи на борба.

Овие принципи, во *Конвенцијата* се сублимирани и изразени како *принцип на почитување на културните добра*, кој подразбира:

- *општ имунитет на културните добра, обезбеден со Конвенцијата, а во неа изразен преку пропишаните стриктни обврски за воздржување од штетни дејства против културните добра;*
- *пропишување на забрани од страна на државите-членки;*
- *основни обврски на окупаторската сила за културните добра на окупираната територија;*
- *дозволено отстапување од општиот имунитет заради императивна воена потреба.*

Општиот имунитет вклучува неколку стриктни обврски за воздржување: 1. *Воздржување од употреба на културните добра, средствата за нивна на заштита и нивната најблиска околина, во воени цели што би можеле тие добра да ги изложат на разурнување или оштетување* (член 4 став 1); 2. *Воздржување од секаков непријателски акт насочен против културните добра* (член 4 став 1); 3. *Воздржување од реквизирање на движни културни добра кои се наоѓаат на територијата на друга земја-членка* (член 4 став 3); 4. *Воздржување од секоја репресивна мерка насочена против културните добра* (член 4 став 4). Секое отстапување од овие обврски претставува *противправно дејствие*, односно кршење на *општата забрана*, а со тоа и *меѓународна повреда*, поточно – *повреда на Конвенцијата*. Завојуваните страни не се ослободени од овие обврски дури и во случаите кога спротивната страна не ги презела *нужните мерки за чување на културните добра* (член 4 став 5). Од првите две обврски може да се отстапи само по исклучок, кога е во прашање *императивна воена потреба* (член 4 став 2).

Во случајот, слаба точка на *Хашката конвенција од 1954 година* е тоа што, во неа, не е разработено прашањето за *одземањето на општиот имунитет* по основ на *императивна воена потреба*. Тој недостаток, како

правна празнина, е надминат со *Вториот протокол на Хашката конвенција* од 1999 година.⁷ Конкретно, *императивната воена потреба*, како легална основа за воен напад врз *културно добро под општа заштита*, според *Вториот протокол*, подразбира две различни ситуации на отстапување од обврската за *почитување на културните добра*, и тоа:

1. *Императивна воена потреба се смета не која било ситуација провоцирана со употреба на културното добро во воени цели, туку само ако покрај тоа, кумулативно, нема друг начин за постигнување воена предност (член 6 став 1 од Вториот протокол в.в. член 4 став 2 од Конвенцијата);*
2. *Императивна воена потреба се смета и потребата од постигнување воена предност, без оглед што културното добро под општа заштита може да биде оштетено или уништено и без оглед што истото по функција не е претворено во воен објект (член 6 став 2 од Вториот протокол в.в. член 4 став 2 од Конвенцијата);*

Во двата случаја, одлука за преземање воена мерка донесува шеф на формација со големина на батаљон, со тоа што:

- во првиот случај, според околностите, треба да се направи благовремено предупредување на спротивната страна а во вториот случај – отстапувањето не е условено со такво предупредување;
- мора да се имаат предвид и мерките на претпазливост при напад, особено: (а) при изборот на целта на нападот да се провери дали се работи за културно добро под општа заштита; (б) при изборот на средствата и начинот на напад да се внимава со нив да се нанесат минимални штети; (в) откажување од нападот ако штетата би ја надминала очекуваната воена предност (член 7 алинеа 1, 2 и 3 од Вториот протокол).

Во наведената смисла, *општата заштита на културните добра во случај на вооружен судир* не е безусловна ниту неповредлива. Напротив. Таа и натаму е подредена на *императивната воена потреба*, како *приоритетен јавен интерес во воени услови*, без оглед на пропишаните *ограничувања на воената потреба и гарантирањето на општиот имунитет на културните добра*.

Општата заштита ги вклучува и обврските на државите-членки *да забранат, спречат или запрат:*

⁷ *Вториот протокол* бил усвоен на 26 март 1999 година во Хаг, на *Дипломатската конференција* организирана за таа цел, а влегол во сила на 9 март 2004 година. *Република Македонија* го ратификувала овој *протокол* со закон од 23 јануари 2002 година („Службен весник на РМ – Меѓународни договори“ бр. 13/2002).

- *секоје дело на кражба, пљачка или злоупотреба на културните добра во која било форма;*
- *секој акт на вандализам насочен против културните добра (член 4 став 3 од Конвенцијата).*

Специјална заштита

Одделно од *општата заштита*, во самата *конвенција* и нејзиниот *правилник*, посебно внимание е посветено и на повисокиот степен на *меѓународна заштита*, официјално наречена *специјална заштита*.

Специјалната заштита на културните добра подразбира:

- *посебен меѓународен имунитет на селектирани културни добра – скривници, споменички центри и други недвижни добра од многу високо значење, запишани во Меѓународниот регистар на културни добра под специјална заштита, под услов: (а) да се наоѓаат на доволно растојание од чувствителни точки и (б) да не бидат употребувани во воени цели (член 8);*
- *посебен меѓународен имунитет за транспорт под специјална заштита (член 12);*
- *посебен меѓународен имунитет за транспорт во итни случаи (член 13);*
- *посебен меѓународен имунитет од заплenuвање, пљачкање и одземање на културни добра и транспортни средства заштитени според член 12 и 13 од Конвенцијата (член 14).*

Специјалната заштита, а со тоа и самиот *меѓународен имунитет*, се стекнува (добива) во посебни процедури за: недвижните културни добра, специјалниот транспорт и итниот транспорт.

Специјалната заштита подразбира:

- *задолжително означување со знакот на Конвенцијата, повторен 3 пати;*
- *достапност за меѓународна контрола од овластените лица.*

Стегнатиот *посебен меѓународен имунитет на недвижно културно добро* може да биде *одземен* само во исклучителни случаи, и тоа:

1. *Кога едната страна не се придржува кон обврската за обезбедување на имунитетот, односно кога културното добро се користи за воени цели, додека таквото нарушување трае, а спротивната страна, секогаш кога тоа е можно, во разумен рок, побарала согласност за одземање на имунитетот (член 11 став 1);*

2. *Кога постои неизбежна воена потреба и додека таквата потреба трае, а неа ја утврдил командант на формација еднаква или поголема од дивизија и тоа благовремено ѝ е соопштено на противничката страна* (член 11 став 2).

Неизбежна воена потреба се смета онаа потреба која дозволува употреба на воена сила против *културно добро под специјална заштита*, без оглед што тоа добро или неговата околина не се користат од спротивната страна во воени цели.

Гледано во целина, дури и кај *специјалната заштита*, *Хашката конвенција од 1954 година* не обезбедува безусловно предимство на *заштитата на културните добра* како неспорен и меѓународно признат *јавен интерес*. Таа може да се остварува само во мера што не го загрозува *повисокиот јавен интерес – воената потреба (императивна или неизбежна)*, сфатена како *интерес што дозволува употреба на вооружени сили заради совладување на непријателот, односно извршување на воената задача, макар и на штета на заштитените културни добра*.

Наместо заклучок

Хашката конвенција од 1954 година е еден од важечките меѓународни инструменти за заштита на културните добра во случај на вооружен судир. Таа содржи одредени правила за *меѓународна заштита на културните добра* во таквите случаи. Тие правила, пак, не ја исклучуваат можноста за напад врз културните добра поради императивна и неизбежна воена потреба.

Оттаму, смислата на *принципот на чувањето на културните добра* и значењето на *обврските за мирновременските неопходни подготвителни мерки* стануваат пропорционално поизразени. Имено, би било сосем парадоксално, од непријателот и неговата војска да се очекува и да се бара да бидат позагрижени од надлежните домицилни власти за нивните културни добра, ако тие самите не ги презеле благовремено соодветните *нужни подготвителни мерки за чување на сопственото културно наследство*. Тој парадокс, како синдром, за жал, и натаму е белег на нашиот однос кон *националното културно наследство*, со оглед дека во најдиректна форма дојде до израз и за време на *немеѓународниот вооружен судир* во Република Македонија во 2001 година. Оштетувањето и уништувањето на голем број споменици на културата за време на тој вооружен судир, меѓу другото, го предочија сознанието дека допрва ни претстојат сериозни зафати токму во поглед на *примената на Хашката конвенција од 1954 година*. Имено, спроведувањето на значаен дел од преземените обврски од *Конвенцијата* и натаму е отворено прашање и реално присутен проблем.

Литература

1. Василески, Воислав, *Меѓународно воено право*, Скопје, 1988.
2. Василески, Воислав, *Меѓународно хуманитарно право*, Скопје, 2002.
3. Конорка, Jean, *La protection des biens culturels en temps de guerre et de paix d'après les conventions internationales (multilatérales): Recueil de textes*, Genève, 1997.
4. Ристов, Јован, „Ревизија на Хашката конвенција од 1954 година“, *Културно наследство*, Скопје, Републички завод за заштита на спомениците на културата, 24-25 (1997-1998), 1999, 239-250.
5. Ристов, Јован, *Хашкиот протокол од 1999 година: заштита на културните добра во случај на вооружен судир*, Скопје, 2002.
6. Ristov, Jovan, „Legal Aspects of Protection of Cultural Heritage in the Case of Non-international Armed Conflict“, *Heritage at Risk: ICOMOS World reports 2002/2003 on Monuments and Sites in Danger*, ICOMOS, 2003, 133-134.
7. Toman, Jiri, *The protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, UNESCO, 1996.
8. UNESCO, *Rules established by the Director-general of UNESCO concerning the International Register of Cultural Property under Special Protection*, CL/1136 - G, 1956.
9. UNESCO, *Draft provisions for the revision of the 1954 Hague Convention and commentary from the UNESCO Secretariat*, CLT 97/CONF. 208/2.